

**АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ НЕПОВНОЛІТНІХ
ЯК ОСНОВА ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ADMINISTRATIVE RIGHTS AND OBLIGATIONS OF JUVENILES
AS THE BASIS OF THEIR ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS**

Музикант К.А.,

*аспірант кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки юридичного факультету
Сумського державного університету*

У статті досліджується поняття адміністративних прав і обов'язків неповнолітніх громадян України як основи їх адміністративно-правового статусу. Проаналізовано підходи різних вчених до визначення та класифікації адміністративних прав і обов'язків неповнолітніх громадян України.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус неповнолітніх, адміністративні права неповнолітніх, адміністративні обов'язки неповнолітніх.

В статье исследуется понятие административных прав и обязанностей несовершеннолетних граждан Украины как основы их административно-правового статуса. Проанализированы подходы разных ученых к определению и классификации административных прав и обязанностей несовершеннолетних граждан Украины.

Ключевые слова: административно-правовой статус несовершеннолетних, административные права несовершеннолетних, административные обязанности несовершеннолетних.

The article examines the concept of administrative rights and duties of juvenile citizens of Ukraine as the basis of their administrative and legal status. The article analyzed the approaches of various scientists to determine and to classify administrative rights and obligations of juvenile citizens of Ukraine.

Key words: administrative and legal status of juveniles, administrative rights of juveniles, administrative obligations of juveniles.

Постановка проблеми та стан дослідження. Неповнолітні особи є специфічною категорією громадян, які потребують особливої уваги з боку суспільства та держави. Адміністративно-правовий статус неповнолітніх громадян в Україні виражає зв'язки цієї категорії населення з органами державного управління. Але поняття Адміністративно-правового статусу та його складові елементи кожен дослідник у даній сфері розуміє неоднозначно. Наприклад, Л.Д. Воеводін, М.В. Вітрук, Н.І. Матузов, А.Б. Венгеров, Т.І. Ілларіонова включають до даного поняття такі елементи, як: громадянство, права і свободи, законні інтереси, принципи, деліктоздатність тощо. А.В. Малько, В.Н. Цирульніков навпаки не виокремлюють поняття адміністративної деліктоздатності у окремий елемент цілісного поняття Адміністративно-правового статусу неповнолітніх, а вважають його лише частиною адміністративної дієздатності. А.П. Коренев, Г.В. Мальцев, А.М. Міцкевич, С.П. Коталейчук та більшість інших дослідників даної сфери, у свою чергу, беруть за основу Адміністративно-правового статусу неповнолітніх саме адміністративні права і обов'язки даної категорії населення. Зважаючи на це, необхідним є дослідження поняття адміністративних прав та обов'язків неповнолітніх для можливості правильної, точної та зрозумілої ідентифікації поняття Адміністративно-правового статусу неповнолітніх та виокремлення його основних складових елементів.

Мета. Метою даної статті є дослідження таких складових Адміністративно-правового статусу неповнолітніх громадян України, як адміністративні права та адміністративні обов'язки. Відповідно до поставленої мети завдання дослідження наступні:

- дослідження категорії громадянство як критерію поширення комплексу прав та обов'язків на неповнолітнього,
- визначення категорії «права дитини» та класифікація адміністративних прав неповнолітнього,
- визначення змісту категорії «обов'язки дитини» та класифікація адміністративних обов'язків неповнолітнього.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-правовий статус неповнолітніх в Україні виражає найважливіші зв'язки неповнолітніх з органами державного управління нашої держави. І якщо в конституційних нормах загальний статус громадянина набуває політично – юридичного змісту, то адміністративно – правові

норми закріплюють його конкретно – юридичний зміст. Тобто, іншими словами, відбувається конкретизація загального правового статусу в елементах Адміністративно-правового статусу громадянина [1].

На сьогоднішній день не існує однозначної думки щодо визначення поняття правового статусу, в тому числі і правового статусу неповнолітніх, та щодо виокремлення його елементів. Та, аналізуючи праці більшості авторів, які висловлювали свою думку з приводу даного питання, можна зробити висновок, що усі вони брали за основу поняття Адміністративно-правового статусу саме права та обов'язки суб'єктів, в тому числі неповнолітніх. Г.В. Мальцев розділяє таку точку зору: «система прав та обов'язків – це серцевина, центр правової сфери», саме тут, на його думку, знаходиться ключ до вирішення всіх юридичних проблем [2, с. 50]. А.П. Коренев також підтримує та розвиває думку про те, що «Адміністративно-правовий статус громадянина не можна уявити без єдності прав і обов'язків» [3, с. 18].

М.В. Вітрук, Л.Д. Воеводін та Н.І. Матузов до поняття Адміністративно-правового статусу також включають: права та обов'язки, відповідальність, принципи, громадянство, гарантії, законні інтереси тощо [4, с. 28-34; 5, с. 27; 7, с. 61; 6, с. 43-46]. Що ж до цих складових, вони являються елементами Адміністративно-правового статусу і такі мають інколи навіть вирішальний вплив на його реалізацію. Законні інтереси, на нашу думку, є лише похідними елементами від вище названих, а тому не вбачається доцільним їх включення до поняття.

Цілком логічно зазначити, що насамперед потрібно розглянути таку складову як громадянство, тому що саме цей елемент є вирішальним при поширенні всього комплексу прав та обов'язків на окрему особу на території нашої держави, у тому числі і неповнолітню.

Згідно п. 2 ст. 1 Закону України «Про громадянство України» громадянство є правовим зв'язком фізичної особи з Україною, що дістає своє виявлення у взаємних правах і обов'язках [8]. Громадянство характеризується особливою постійністю, стійкістю. Найбільш повно це стосується часових та просторових рамок. Стійкість громадянства у часі означає, що громадянство набувається у зв'язку із народженням особи або на основі акта про прийняття громадянства і може припинитися лише зі смертю такої особи чи випадками втрати громадянства. Що ж до стійкості громадянства у просторі, то це озна-

час, що навіть коли особа виїжджає за межі держави, громадянином якої вона є, вона не втрачає свого громадянства і користується захистом такої держави.

Як вже зазначалося вище, права та обов'язки неповнолітніх складають основу їх адміністративно-правового статусу. А правові можливості неповнолітніх в Україні досить широкі, саме вони закріплюють їх відносини з органами державного управління. О.Ф. Скакун визначає «права дитини» як можливості (свободи) дитини, необхідні для її існування, виховання та розвитку [9, с. 201].

Механізм реалізації усіх прав громадян, як правило, складається із двох основних компонентів, які є обов'язковими у будь-якому випадку:

- волевиявлення суб'єкта;
- офіційна реакція на таке волевиявлення з боку уповноважених органів владних повноважень [10].

Права та обов'язки неповнолітніх в Україні найчастіше класифікуються за правовими можливостями неповнолітніх у галузі адміністративного права. Критерієм такої класифікації є однотипність прав і обов'язків та однорідність правових норм, що їх закріплюють та регулюють. Сутність такої класифікації полягає в тому, що права і, відповідно, обов'язки неповнолітніх поділяються на загальні (ті, які реалізуються в усіх сферах державного управління) та спеціальні (реалізуються в певній галузі).

А.М. Міцкевич, досліджуючи адміністративні права, дійшов висновку, що за соціальним призначенням прав та обов'язків їх можна поділити на соціально – економічні, особисті і політичні [11, с. 51-58]. Та на те, що неповнолітні громадяни України, тобто особи, яким не виповнилося 18 років, не можуть брати участь у виборах чи бути обраними до органів державної влади чи брати участь у політичних партіях, це означає, що політичними можливостями, а відповідно, і правами, вони наділятися не можуть.

На думку С.П. Коталейчука, умовно права неповнолітніх можна поділити на наступні групи:

1. Особисті (фізичні) права неповнолітніх. Дана категорія включає в себе право на життя, право на охорону здоров'я, право на захист від усіх форм насильства, право на ім'я і на набуття громадянства;

2. Економічні права: право на власність і користування об'єктами суспільної власності, право соціального забезпечення;

3. Культурні права неповнолітніх. Дана група містить право на освіту, на вільний розвиток своєї особистості, участь у культурному і творчому житті [12, с. 9].

Логічно зазначити, що права і обов'язки взаємообумовлені та не можуть існувати ізольовано. Юридичний обов'язок – міра необхідної поведінки, що є гарантією реалізації суб'єктами наданих їм прав. Це об'єктивно необхідна та можлива поведінка, котра забезпечує реальність можливостей, наданих суспільством та державою окремій особі.

Зміст юридичного обов'язку складають варіанти необхідної поведінки, що слугують гарантією використання наданих суб'єктам можливостей. Структуру ж його складають такі елементи:

1. Необхідність уповноваженого суб'єкта вчиняти певні дії чи утриматися від вчинення певних дій в інтересах уповноваженої сторони;

2. Необхідність вимагати створення необхідних умов з боку держави та інших суб'єктів для ефективного виконання обов'язку;

3. Необхідність реагувати на законні вимоги уповноваженої особи;

4. Необхідність нести юридичну відповідальність

у випадках порушення у процесі виконання обов'язку прав інших суб'єктів чи невиконання такого обов'язку зобов'язаним суб'єктом.

У науці ж адміністративного права поняття «адміністративний обов'язок», в тому числі і «адміністративний обов'язок неповнолітнього», залишається невизначеним. О.В. Пабат, наприклад, пропонує таке: юридичні обов'язки громадян у сфері державного управління полягають у дотриманні норм адміністративного та інших галузей права [13]. А В.К. Колпаков і О.В. Кузьменко визначають адміністративно-правові обов'язки громадян як встановлені державою і адресовані громадянам вимоги діяти в певних рамках та межах [14, с. 155]. Та з упевненістю можна сказати, що кожному обов'язку відповідає певне право – право органу державного управління вимагати виконання такого обов'язку.

Грунтуючись на поділі прав С.П. Коталейчука, так як обов'язки неповнолітніх невідривно пов'язані з їх правами, адміністративні обов'язки можна поділити на такі основні групи:

- адміністративні обов'язки, що виникають із особистих (фізичних прав) неповнолітніх (поважати честь і достоїнство інших людей);

- адміністративні обов'язки, що виникають із соціально – економічних прав неповнолітніх;

- адміністративні обов'язки, що виникають із культурних прав неповнолітніх (дбайливо ставитися до пам'ятників історії культури людства).

Загалом, таких класифікацій адміністративних обов'язків (обов'язків у сфері державного управління) безліч. О.В. Пабат, наприклад, у своїх працях оснований на поділі адміністративних обов'язків на дві основні групи. Перша група – абсолютні обов'язки, які закріплені в Основному Законі України та законодавчих актах і не залежать від різних життєвих обставин: дотримання законів нашої держави, захист Вітчизни, збереження природи та культурних цінностей. Друга група – відносні обов'язки, що не є постійними, які виникають при проведенні правомірних дій, спрямованих на набуття прав: обов'язки абітурієнта, читача бібліотеки, власника зброї тощо. Окремо умовно в третю групу можна виділити обов'язки громадян (в тому числі неповнолітніх), які виникають у зв'язку із правопорушеннями [13].

В.К. Колпаков та О.В. Кузьменко, у свою чергу, поділяють обов'язки, в тому числі і адміністративні, на:

А) обов'язок здійснювати певні дії (отримання паспорту тощо);

Б) обов'язок утримуватися від виконання певних дій (порушення правил) [14, с. 155].

Висновки. На підставі викладеного можна зробити висновок, що адміністративно-правовому статусу неповнолітніх в Україні приділяється значна увага. Л.Д. Восєдін, М.В. Вітрук, Н.І. Матузов, А.Б. Венгеров, Т.І. Іларіонова звертали увагу на складові елементи даного поняття, А.П. Коренев, Г.В. Мальцев, А.М. Міцкевич, С.П. Коталейчук вважають основним елементом саме адміністративні права і обов'язки дітей. Зважаючи на достатню кількість наукових праць, в яких було досліджено питання щодо визначення поняття та класифікації адміністративних прав неповнолітніх та їх адміністративних обов'язків, вважаємо за необхідне зробити висновок, що такі права та обов'язки є основою формування адміністративно-правового статусу неповнолітнього, регулювання якого повинно бути встановлено шляхом закріплення правових положень у чинному національному законодавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козлов Ю.М. Административное право. Учебник [електронний ресурс] // Ю.М. Козлов, – Москва, 1999, – режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/125/8396/13/#chapter>
2. Мальцев Г.В. Права личности: юридическая норма и социальная действительность / Г.В. Мальцев // Конституция СССР и правовое положение личности. – М., Изд ИГиП АН СССР, 1979, – 55 с.

3. Коренев А.П. Нормы административного права и их применение / А.П. Коренев, – М., Юрид.лит., 1987. – 142 с.
4. Вітрук Н.В. Основы теории правового положения лица в социалистическом обществе / Н.В. Вітрук, – М., 1979. – 225 с.
5. Воеводін Л.Д. Юридический статус личности в России / Л.Д. Воеводін – М., 1997. – 138 с.
6. Материалы семинара по вопросам гражданства, безгражданства и статуса иностранцев в государствах СНГ и Балтии. Хельсинки, 12-15 декабря 1994 года. – М.: МОМ. – Женева. – 1994. – 157 с.
7. Матузов Н.И. Правовой статус лица: понятие и структура / Н.И. Матузов. – Саратов, 1980. – 85 с.
8. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 р. станом на 19.11.2012 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
9. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебник / О.Ф. Скакун. – Х., Консум, Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
10. Козлов Ю.М. Административное право. Учебник [Електронний ресурс] / Ю.М. Козлов. – Москва, 1999. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/125/8396/13/#chapter>
11. Мицкевич А.М. Субъекты советского административного права / А.М. Мицкевич. – М., 1982. – 157 с.
12. Коталейчук С.П. Теоретико-правові проблеми правового статусу неповнолітніх в Україні та забезпечення його реалізації як один із основних напрямів діяльності міліції : автореф.дис.на здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук : спец 12.00.01«Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / С.П. Коталейчук. – Київ, 2004. – 19 с.
13. Пабат О.В. Адміністративно-процесуальні гарантії прав та свобод громадян : автореф.дис.на здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» [Електронний ресурс] / О.В. Пабат. – Харків, 2008. – 7 с. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id=172&start=1
14. Колпаков В.К. Адміністративне право України / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 540 с.